

ΔΗΜΟΣΙΑ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ, ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΘΕΣΜΟΙ

Διάλεξη 02:

Οικονομικές θεωρίες για το ρόλο του κράτους

21/02/2019

Δημήτρης Καλλιώρας

η-ταχυδρομείο: dkallior@uth.gr

τηλέφωνο: 24210 74484

γραφείο: Γ23

μέρα και ώρες γραφείου: Πέμπτη, 08:00 – 10:00

Διδακτική Ομάδα

Αναπληρωτής Καθηγητής Δημήτρης Καλλιώρας (dkallior@uth.gr)

ΕΔιΠ Γιάννης Σαράτσης (saratsis@uth.gr)

Ο Ρόλος του Κράτους στην Οικονομία: Βασικά Ερωτήματα (I)

-3-

- Μικτή οικονομία (mixed economy): το κράτος συνυπάρχει με τον ιδιωτικό τομέα:
 - ⇒ αναλαμβάνοντας / εκχωρώντας δραστηριότητες.
 - ⇒ παρεμβαίνοντας (συνειδητά ή μη) στην οικονομική ζωή μέσω ρυθμίσεων, φόρων, επιδοτήσεων.
- Κρίσιμα ερωτήματα:
 - ⇒ Γιατί το κράτος κάνει ορισμένα πράγματα και όχι κάποια άλλα;
 - ⇒ Γιατί σε μερικές χώρες το κράτος κάνει λιγότερα / περισσότερα πράγματα απ' ότι σε άλλες;
 - ⇒ Μήπως το κράτος κάνει υπερβολικά πολλά πράγματα;
 - ⇒ Μήπως το κράτος δεν κάνει τα σωστά πράγματα;
 - ⇒ Μήπως το κράτος δεν κάνει τα πράγματα σωστά;

Ο Ρόλος του Κράτους στην Οικονομία: Βασικά Ερωτήματα (II)

-4-

- Οι απαντήσεις στα ανωτέρω ερωτήματα καθορίζονται, εν πολλοίς, από τις απαντήσεις που δίδονται στα κατωτέρω ερωτήματα:
- ⇒ Ποιοι είναι οι βασικοί κοινωνικοί στόχοι και πώς η οργάνωση της οικονομίας σε μια κοινωνία συνδέεται με την επίτευξή τους;
- ⇒ Ποια είναι τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της αγοράς ως προς την επίτευξη των κοινωνικών στόχων που έχουν τεθεί;
- ⇒ Πότε, γιατί και με ποιον τρόπο πρέπει να παρεμβαίνει το κράτος στην οικονομία και στα βασικά πεδία της κοινωνικής πολιτικής (π.χ. εκπαίδευση, υγεία, ασφάλιση, πρόνοια, στέγαση);

Κοινωνικοί Στόχοι και Εναλλακτικοί Τρόποι Κοινωνικής Οργάνωσης

-5-

- Ο κεντρικός στόχος μιας οργανωμένης κοινωνίας (πρέπει να) είναι η μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας ήτοι η μέγιστη δυνατή ευημερία για το μέγιστο δυνατό αριθμό ατόμων.
- Η επίτευξη του κεντρικού στόχου της κοινωνικής ευημερίας προϋποθέτει την επίτευξη των ενδιάμεσων στόχων της οικονομικής αποτελεσματικότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης.
- Η σχετική βαρύτητα των ανωτέρω ενδιάμεσων στόχων είναι το αποτέλεσμα της διαπάλης επιμέρους θεωρητικών προσεγγίσεων αλλά και συμφερόντων.
- Η επίτευξη μεγαλύτερης οικονομικής αποτελεσματικότητας επιτυγχάνεται, συχνά, σε βάρος της κοινωνικής δικαιοσύνης.
- Ενώ υπάρχει συναίνεση ως προς τον ορισμό της οικονομικής αποτελεσματικότητας δεν υπάρχει συναίνεση ως προς τον ορισμό της κοινωνικής δικαιοσύνης.

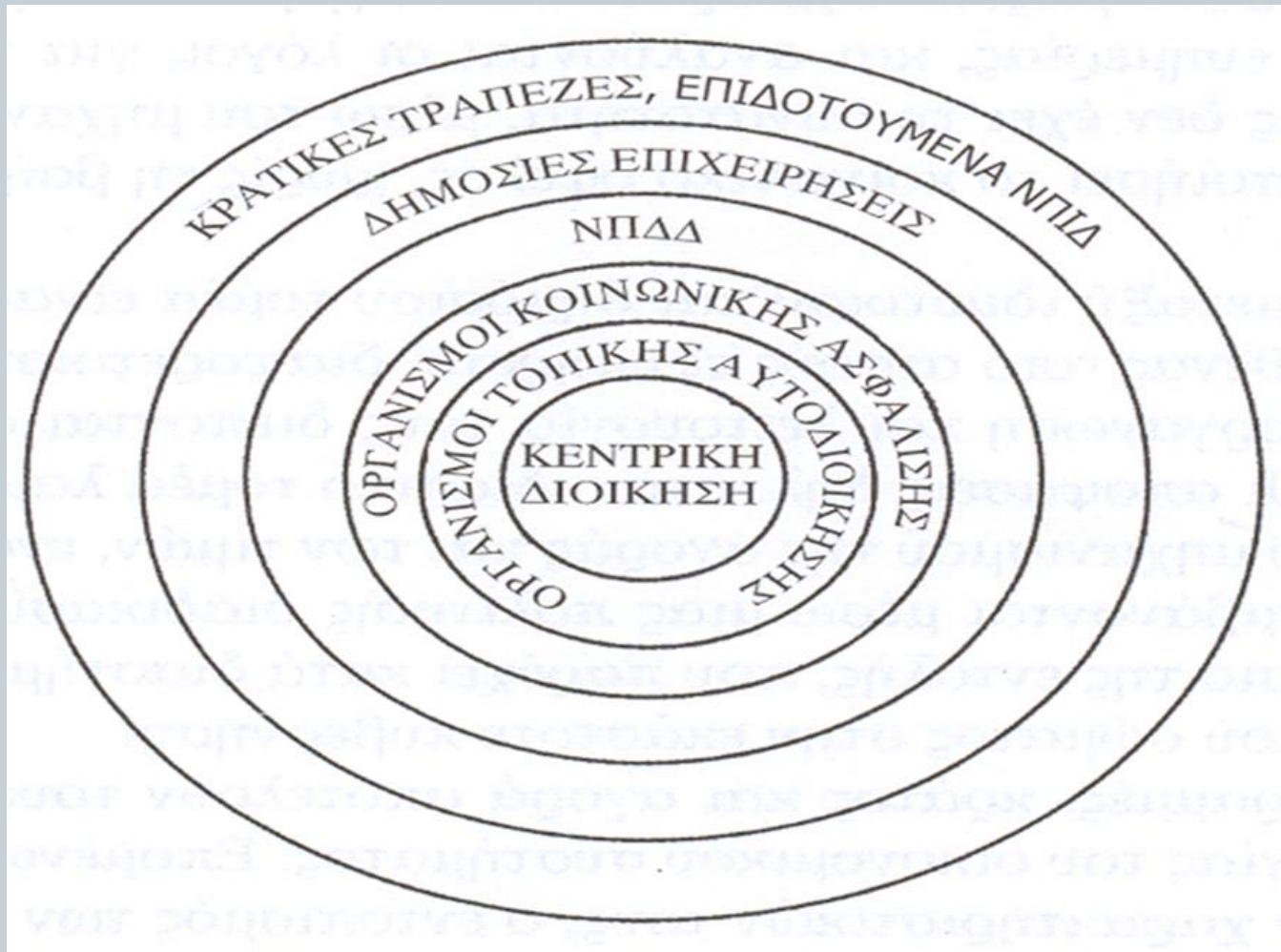
Κοινωνικοί Στόχοι και Εναλλακτικοί Τρόποι Κοινωνικής Οργάνωσης

-6-

- Ο κεντρικός στόχος μιας οργανωμένης κοινωνίας (πρέπει να) είναι η μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας ήτοι η μέγιστη δυνατή ευημερία για το μέγιστο δυνατό αριθμό ατόμων.
- Η επίτευξη του κεντρικού στόχου της κοινωνικής ευημερίας προϋποθέτει την επίτευξη των ενδιάμεσων στόχων της οικονομικής αποτελεσματικότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης.
- Η σχετική βαρύτητα των ανωτέρω ενδιάμεσων στόχων είναι το αποτέλεσμα της διαπάλης επιμέρους θεωρητικών προσεγγίσεων αλλά και συμφερόντων.
- Η επίτευξη μεγαλύτερης οικονομικής αποτελεσματικότητας επιτυγχάνεται, συχνά, σε βάρος της κοινωνικής δικαιοσύνης.
- Ενώ υπάρχει συναίνεση ως προς τον ορισμό της οικονομικής αποτελεσματικότητας δεν υπάρχει συναίνεση ως προς τον ορισμό της κοινωνικής δικαιοσύνης.

Ταξινόμηση των Φορέων του Δημοσίου Τομέα (I)

-7-

Ταξινόμηση των Φορέων του Δημοσίου Τομέα (II)

-8-

- Κεντρική Διοίκηση (Βουλή, Κυβέρνηση, Υπουργεία, Δικαστήρια): Απαρτίζεται από τα όργανα άσκησης της νομοθετικής, της εκτελεστικής και της δικαστικής εξουσίας (πρόκειται για εξουσίες ανεξάρτητες η μία από τις άλλες). Οι υπηρεσίες που παρέχει ικανοποιούν συνήθως συλλογικές ανάγκες (π.χ. εθνική άμυνα, δικαιοσύνη, έννομη τάξη, έργα υποδομής) και προωθούν γενικότερους οικονομικούς στόχους (απασχόληση, πληθωρισμός, μεγέθυνση, ισοκατανομή εισοδήματος).
- Οργανισμοί Περιφερειακής και Τοπικής Αυτοδιοίκησης: Παρέχουν υπηρεσίες μικρότερης εμβέλειας, σε σχέση με αυτές που παρέχει η Κεντρική Διοίκηση (π.χ. καθαριότητα, ύδρευση, αποχέτευση, χώροι πρασίνου), στα άτομα που διαμένουν εντός των διοικητικών ορίων των αντίστοιχων περιφερειών και δήμων / κοινοτήτων.
- Οργανισμοί Κοινωνικής Ασφάλισης (π.χ. ΙΚΑ, ΟΑΕΕ, ΤΣΜΕΔΕ, ΟΓΑ): Παρέχουν εξειδικευμένες υπηρεσίες (π.χ. ιατροφαρμακευτικές, διοικητικές) στα άτομα τα οποία ασκούν συγκεκριμένη δραστηριότητα και είναι (εξ αυτής) ασφαλισμένα σε αυτά (π.χ. αγρότες στον ΟΓΑ).

Ταξινόμηση των Φορέων του Δημοσίου Τομέα (III)

-9-

- Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου (ΝΠΔΔ) (π.χ. ΑΕΙ, νοσοκομεία): Παρέχουν συγκεκριμένες υπηρεσίες (π.χ. μόρφωση, ίαση) σε άτομα τα οποία έχουν συγκεκριμένα ενδιαφέροντα ή ανάγκες.
- Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί (ΔΕΚΟ) (π.χ. ΔΕΗ, ΟΣΕ): Ασκούν παραγωγική δραστηριότητα και προσφέρουν αγαθά και υπηρεσίες λαμβάνοντας συγκεκριμένο αντίτιμο.
- Υπό κρατικό έλεγχο Τράπεζες και Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου (ΝΠΙΔ) (π.χ. περιβαλλοντικές οργανώσεις) που λαμβάνουν κρατική επιδότηση για ποσοστό μεγαλύτερο του 51% των δαπανών τους και αναπτύσσουν δραστηριότητα υποκαθιστώντας την κρατική παρέμβαση.

Ταξινόμηση των Φορέων του Δημοσίου Τομέα (IV)

-10-

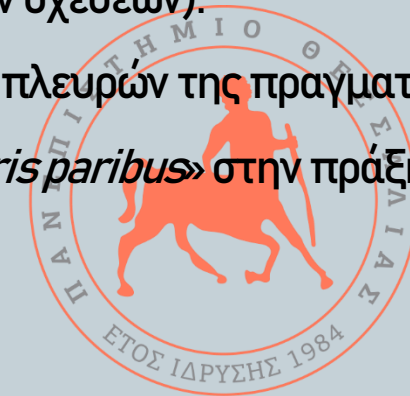
- Για λόγους διευκόλυνσης, έχει επικρατήσει η ταξινόμηση των φορέων του δημοσίου τομέα στο(ν):
 - ⇒ Στενό δημόσιο τομέα (Κεντρική Διοίκηση).
 - ⇒ Ευρύ (ευρύτερο) δημόσιο τομέα (Οργανισμοί Περιφερειακής και Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Οργανισμοί Κοινωνικής Ασφάλισης, ΝΠΔΔ, ΔΕΚΟ).
- Αναφορικά με τις κρατικές τράπεζες και τα επιδοτούμενα ΝΠΙΔ τα όρια μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού τομέα είναι δυσδιάκριτα.

Η Οικονομική Θεωρία για το Ρόλο του Κράτους

-11-

- Η οικονομική θεωρία αδυνατεί να αξιολογήσει (ιδιαίτερα *ex ante*) πλήρως τα αποτελέσματα των κυβερνητικών πολιτικών.
- Οι θεωρίες, ως αφηρημένες αναπαραστάσεις του πραγματικού κόσμου σχεδιασμένες με σκοπό την πληρέστερη κατανόησή του, διέπονται από:
 - ⇒ γενικότητα (διατύπωση γενικών σχέσεων).
 - ⇒ αφαίρεση (ερμηνεία ορισμένων πλευρών της πραγματικότητας).
- Επιπρόσθετα, η συνθήκη «*ceteris paribus*» στην πράξη δεν ισχύει.

Η Συγκρότηση των Εθνικών - Κρατών

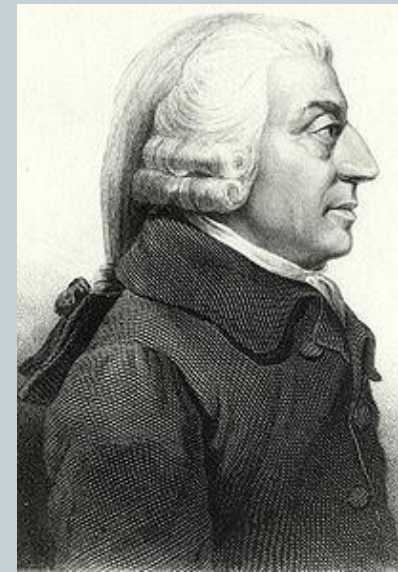
-12-

- 17^{ος} – 18^{ος} αιώνας: Σταδιακή συγκρότηση των εθνικών – κρατών.
- ⇒ Εθνική ομοιογένεια (αποτροπή εθνοτικών συγκρούσεων).
- ⇒ Μείωση της δύναμης της Εκκλησίας (εκτόνωση εσωτερικών θρησκευτικών διενέξεων).
- ⇒ Συγκρότηση κρατικής γραφειοκρατίας (υποκατάσταση της εξουσίας του ηγεμόνα).
- ⇒ Συνταγματική κατοχύρωση της διάκρισης των εξουσιών (εκδίωξη / περιορισμός της μοναρχίας).
- ⇒ Επέκταση του δικαιώματος ψήφου (σε όλους τους άντρες και, μετέπειτα, στις γυναίκες).
- Η κλίμακα της οικονομικής δραστηριότητας αντιστοιχεί στα όρια του κράτους και αναλόγως οικοδομείται η οικονομική σκέψη.

Adam Smith

-13-

- Σύμφωνα με τον Adam Smith (1723-1790), το κράτος πρέπει να φροντίζει για τη λειτουργία της δικαιοσύνης, την πολιτική σταθερότητα και την ασφάλεια. Στην οικονομία, το κράτος πρέπει να υποβάλλει προοδευτική φορολογία, δασμούς και τέλη στη χρήση των δημοσίων αγαθών. Το κράτος πρέπει, επίσης, να παρέχει δωρεάν εκπαίδευση δίχως, ωστόσο, να έχει την ευθύνη για την εύρεση απασχόλησης. Τα άτομα διέπονται από τη λογική της μεγιστοποίησης του ατομικού οφέλους τους και σε αυτή την κατεύθυνση συνηγορεί ο μηχανισμός της αγοράς («αόρατο χέρι»). Μέσα από τη μεγιστοποίηση του ατομικού οφέλους, μεγιστοποιείται το κοινωνικό όφελος.

Thomas Robert Malthus

-14-

- Σύμφωνα με τον Thomas Robert Malthus (1766–1834), το κράτος επιφέρει ανεπιθύμητες παρενέργειες στην οικονομία. Η παροχή βοήθειας προς τα φτωχότερα κοινωνικά στρώματα επιδεινώνει τη φτώχεια καθώς τα μέσα διαβίωσης αυξάνονται με αριθμητική πρόοδο ενώ ο πληθυσμός με γεωμετρική. Αντίθετα, η φτώχεια είναι αυτή η οποία συγκρατεί το ρυθμό αύξησης του αριθμού των φτωχών. Επιπρόσθετα, οι φυσικές καταστροφές δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται καθώς αποτελούν μηχανισμό αυτορρύθμισης του περιβάλλοντος από την υπερβολική ανθρώπινη χρήση.

David Ricardo

-15-

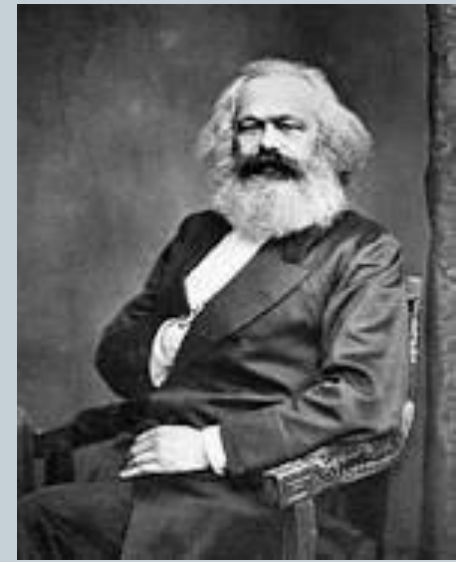
- Σύμφωνα με τον David Ricardo (1772-1823), ο ρόλος του κράτους στην οικονομική ζωή είναι αμφιλεγόμενος. Η αύξηση των δημοσίων δαπανών για την αύξηση της ευημερίας είναι μάταιη διότι ταυτόχρονα τα νοικοκυριά αυξάνουν την αποταμίευσή τους προκειμένου να ανταπεξέλθουν στους αυξημένους φόρους (ρικαρντιανή ισοδυναμία).

Karl Heinrich Marx

-16-

- Σύμφωνα με τον Karl Heinrich Marx (1818-1883), το κράτος είναι ένας μηχανισμός υπεράσπισης και διαιώνισης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Η κοινωνική πολιτική εντός του καπιταλιστικού συστήματος αποσκοπεί στη συντήρηση και στην αναπαραγωγή της εργατικής τάξης.

Οικονομικές θεωρίες για το ρόλο του κράτους

Friedrich Engels

-17-

- Σύμφωνα με τον Friedrich Engels (1820-1895), το κράτος αποσκοπεί στην παγίωση των συμφερόντων της μιας τάξης εις βάρος των αντίστοιχων συμφερόντων της άλλης. Η διάλυση του κράτους αποτελεί προϋπόθεση για την αλλαγή του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής.

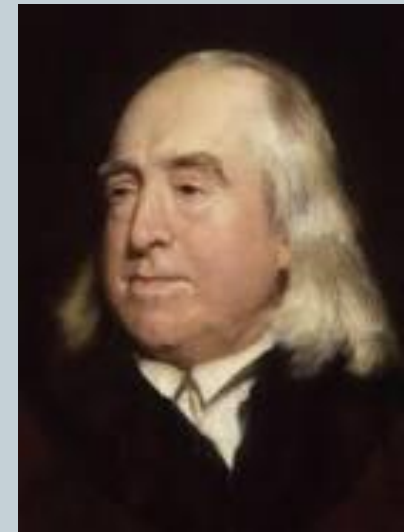

Οικονομικές θεωρίες για το ρόλο του κράτους

Jeremy Bentham

-18-

- Σύμφωνα με τον Jeremy Bentham (1748-1832), οι άνθρωποι συνειδητά επιδιώκουν την ευχαρίστηση και αποφεύγουν τον πόνο και η κρατική παρέμβαση οφείλει να εξασφαλίζει τη μέγιστη ευτυχία για το μέγιστο αριθμό ατόμων. Το κοινωνικό συμφέρον αποτελεί το άθροισμα των ατομικών συμφερόντων των μελών της κοινωνίας («ο σκοπός αγιάζει τα μέσα»).

August Comte

-19-

- Σύμφωνα με τον August Comte (1798-1857), η συζήτηση πρέπει να εστιάζει όχι στα δικαιώματα του ανθρώπου αλλά στα καθήκοντα του ανθρώπου και στα δικαιώματα της κοινωνίας απέναντί του.

Οικονομικές θεωρίες για το ρόλο του κράτους

William Stanley Jevons

-20-

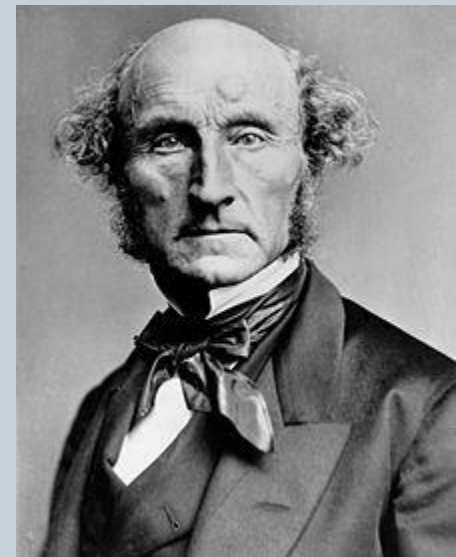
- Σύμφωνα με τον William Stanley Jevons (1835-1882), το όφελος μπορεί να αποτιμηθεί και οι εκάστοτε επιλογές αποτελούν αποτέλεσμα της συσχέτισης του οριακού οφέλους με το οριακό κόστος.

John Stuart Mill

-21-

- Σύμφωνα με τον John Stuart Mill (1806-1873), οι άνθρωποι καλούνται να αναδείξουν τα χαρακτηριστικά τους εντός των ορίων που τίθενται από τις ατομικές ελευθερίες και από τις ελευθερίες των άλλων ανθρώπων. Προκειμένου να μετριαστεί η πιθανότητα συγκρούσεων ανάμεσα στην ατομική ελευθερία και στο κοινωνικό όφελος είναι απαραίτητη η κρατική παρέμβαση και η δημόσια ιδιοκτησία των μεγάλων επιχειρήσεων.

Vilfredo Pareto

-22-

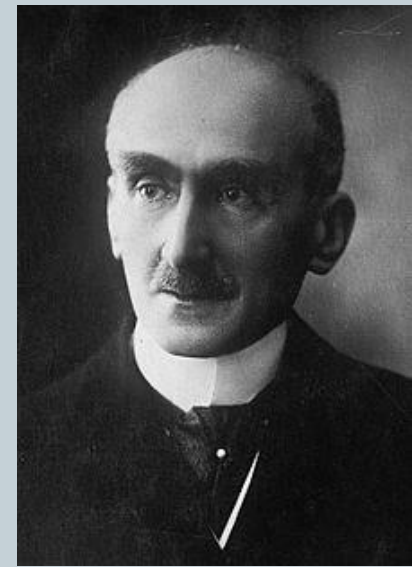
- Σύμφωνα με τον Vilfredo Pareto (1848-1923), προκειμένου να είναι αποδεκτή μια ανακατανομή αγαθών μεταξύ των μελών μιας ομάδας πρέπει αφενός κανενός η ωφέλεια να μη χειροτερεύει και τουλάχιστον ενός η ωφέλεια να βελτιώνεται.

Henri-Luis Bergson

-23-

- Σύμφωνα με τον Henri-Luis Bergson (1859-1941), η αρχή της κοινής ωφέλειας πρέπει να εφαρμόζεται σε συνδυασμό με τη διαδικασία της αποζημίωσης.

Οικονομικές θεωρίες για το ρόλο του κράτους

Paul Samuelson

-24-

- Σύμφωνα με τον Paul Samuelson (1915-2009), προκειμένου να οργανωθεί η διαδικασία της αποζημίωσης πρέπει να υπάρχει μια συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας η οποία συνδυάζει τις επιμέρους ατομικές ωφέλειες.

Arthur Cecil Pigou

-25-

- Σύμφωνα με τον Arthur Cecil Pigou (1877-1959), η κρατική παρέμβαση καθίσταται αναγκαία εξαιτίας των εξωτερικοτήτων.

Οικονομικές θεωρίες για το ρόλο του κράτους

John Rawls

-26-

- Σύμφωνα με τον John Rawls (1921-2002), όλα τα αγαθά πρέπει να διανέμονται ίσα, εκτός και αν μία άνιση διανομή τους ωφελεί αυτά τα άτομα ή τις ομάδες που βρίσκονται στη χειρότερη θέση.

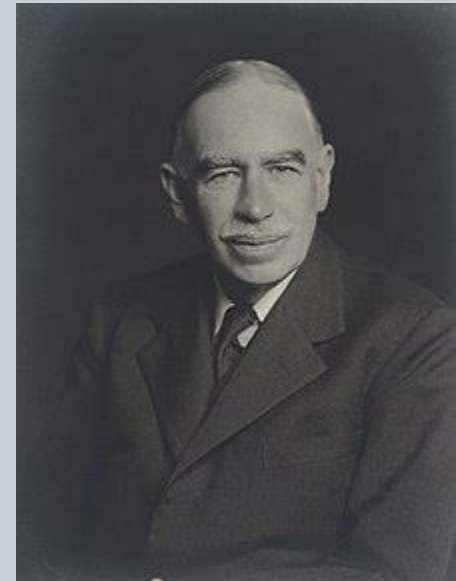

Οικονομικές θεωρίες για το ρόλο του κράτους

John Maynard Keynes

-27-

- Σύμφωνα με τον John Maynard Keynes (1883-1946), η κρατική παρέμβαση είναι αναγκαία, μέσω της άσκησης επεκτατικής δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής, σε περιόδους οικονομικής ύφεσης.

Οικονομικές θεωρίες για το ρόλο του κράτους

Μέτρηση της Κρατικής Παρέμβασης στην Οικονομική Δραστηριότητα

-28-

- Η έκταση του κρατικού παρεμβατισμού στην κρατική παρέμβαση μετράται, συνήθως, με το λόγο των δημοσίων δαπανών προς το ΑΕΠ.
- Βεβαίως,:
- ⇒ πολλές φορές οι δημόσιος τομέας ρυθμίζει τη συμπεριφορά του ιδιωτικού δίχως να καταβάλλονται δαπάνες.
- ⇒ κάποιες φορές οι δημόσιες δαπάνες ουσιαστικά δεν εξυπηρετούν σκοπούς παρέμβασης (ουσιαστικά, συνιστούν διασπάθιση δημόσιου χρήματος).
- Από τα μέσα της δεκαετίας του '90, και ιδιαίτερα έπειτα από το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης (2008), έχει επικρατήσει η τάση για μείωση της κρατικής παρέμβασης στην οικονομική δραστηριότητα («λιγότερο κράτος»).

Δημόσιος και Ιδιωτικός Τομέας: Λειτουργικές Ομοιότητες

-29-

- Η παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών τόσο από το δημόσιο όσο και από τον ιδιωτικό τομέα αποβλέπει στον κοινό στόχο της ικανοποίησης των ανθρώπινων αναγκών σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο.
- Για να παραχθούν τα αγαθά που ικανοποιούν τις ανθρώπινες ανάγκες θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν παραγωγικοί συντελεστές. Ωστόσο, οι ανθρώπινες ανάγκες είναι απεριόριστες ενώ οι παραγωγικές δυνατότητες περιορισμένες. Ο περιορισμός αυτός επιβάλλει την ορθολογική χρησιμοποίηση των παραγωγικών μέσων και κατ' επέκταση την κατανομή των ιδιωτικών και δημόσιων αγαθών με τρόπο που να μεγιστοποιείται η κοινωνική ευημερία.
- Ο δημόσιος και ο ιδιωτικός τομέας βρίσκονται σε ανταγωνιστική σχέση αφού η χρήση παραγωγικών μέσων για την παραγωγή δημοσίων αγαθών αποκλείει τη χρήση των ίδιων αυτών παραγωγικών μέσων για την παραγωγή ιδιωτικών αγαθών και αντιστρόφως (π.χ. απασχόληση ατόμου στον δημόσιο τομέα).

Δημόσιος και Ιδιωτικός Τομέας: Λειτουργικές Διαφορές

-30-

- Ο δημόσιος τομέας παράγει δημόσια αγαθά που ικανοποιούν κοινωνικές ή συλλογικές ανάγκες και παρέχουν όφελος που δεν μπορεί να εξατομικευτεί (άμυνα, δικαιοσύνη). Αντίθετα, ο ιδιωτικός τομέας παράγει ιδιωτικά αγαθά που ικανοποιούν ατομικές ανάγκες (ένδυση, διασκέδαση, διατροφή).
- Η ιδιωτική πρωτοβουλία αποβλέπει στην πραγματοποίηση του υψηλότερου δυνατού κέρδους ανεξαρτήτως συνεπειών (π.χ. μόλυνση περιβάλλοντος, υγεία). Αντίθετα, οι δημόσιοι φορείς δεν είναι κερδοσκοπικοί οργανισμοί (με ενδεχόμενη εξαίρεση τις ΔΕΚΟ), ακόμα και όταν επιβάλλουν τιμή για τη χρήση των υπηρεσιών (π.χ. διόδια).
- Ο σχεδιασμός της ιδιωτικής παραγωγής κατευθύνεται από το μηχανισμό των τιμών, ενώ της δημόσιας παραγωγής από τον πολιτικό μηχανισμό της ψηφοφορίας.

Κοινωνική Ευημερία και Ιδιωτικός Τομέας: Συνθήκες Μεγιστοποίησης (I)

-31-

- **Η άριστη κατανομή των παραγωγικών μέσων:** Η έννοια της συνθήκης αυτής είναι ότι η ποσότητα και η ποιότητα των παραγόμενων αγαθών θα πρέπει να ανταποκρίνονται πλήρως στις προτιμήσεις του κοινωνικού συνόλου (π.χ. αν τα νοικοκυριά επιθυμούν περισσότερα ιδιωτικά αγαθά και λιγότερα δημόσια τότε τα παραγωγικά μέσα πρέπει να κατευθύνονται στον κλάδο παραγωγής ιδιωτικών αγαθών). Διαφορετικά, δεν μεγιστοποιείται η κοινωνική ευημερία.
- **Η πραγματοποίηση ικανοποιητικών ρυθμών οικονομικής μεγέθυνσης:** Η συνθήκη αυτή συσχετίζεται με την προηγούμενη διότι αναφέρεται στη διαχρονικά άριστη κατανομή των παραγωγικών μέσων. Αν τα παραγωγικά μέσα κατανέμονται αποτελεσματικά, θα διατίθενται επαρκείς πόροι όχι μόνο για καταναλωτικούς σκοπούς αλλά και για επενδύσεις σε ανθρώπινο και φυσικό κεφάλαιο που συμβάλλουν στην οικονομική μεγέθυνση και ανάπτυξη.

Κοινωνική Ευημερία και Ιδιωτικός Τομέας: Συνθήκες Μεγιστοποίησης (II)

-32-

- Η σταθεροποίηση της οικονομίας: Με τον όρο σταθεροποίηση εννοείται: α) η πλήρης απασχόληση των παραγωγικών μέσων δηλ. η καταπολέμηση της ανεργίας, και β) η διατήρηση σταθερού επιπέδου τιμών δηλ. η καταπολέμηση του πληθωρισμού. Η ανεργία και ο πληθωρισμός συνυπάρχουν. Η συνύπαρξη αυτή είναι επιθυμητή μέχρι κάποιο φυσιολογικό σημείο (π.χ. 3%).
- Η δίκαιη διανομή του εισοδήματος: Όλα τα μέλη μιας κοινωνίας θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης στην κατανάλωση του παραγόμενου εθνικού προϊόντος. Αν υπάρχουν άτομα που δεν έχουν πρόσβαση (άνεργοι, ανάπηροι, υπερήλικες) θα πρέπει να λειτουργεί ένας μηχανισμός που να τους εξασφαλίζει τα προς το ζην αναγκαία. Διαφορετικά, το επίπεδο της κοινωνικής ευημερίας υποβαθμίζεται.

Η παρουσίαση συμπληρώνει και δεν υποκαθιστά τα προτεινόμενα συγγράμματα.

